

Csaplár Vilmos

## Esete Mikszáth Kálmánnal

Az ember él. Tesz-vesz, serényen. Meg nem tesz-vesz, lustán. Mindenféle gondol, pláne, ha író (talán Mikszáthra is, csak nem tudja, hogy rá), és ír. Aztán egyszer csak megkérdezik tőle, hogy na, gondolsz-e Mikszáthra?

Húha! Gondolok-rá?

Nem. Gondolni, azt nem. Nem gondolva talán. De persze ha megkérdezik, rögtön összemókázódik a határ a gondolás és a nem gondolás között. Elkezdek gyanakodni arra, hogy nem úgy van, ahogy hittem. Lehet-e Mikszáthra magyar íróként nem gondolni. (Lehet.) Nem lehet.

A születése évében úgy látszik, nem lehet.

Milyen kép él benned? Az a kövér, kopasz kép, mellényes. Mellényes?

Mikszáth egy nagy magyar író. Nagy, mert sokat írt. Nagy, mert *hatása* volt. Nagy hatása volt. Ami még van. Nincs magyar, aki ne lett volna diák. Nincs diák, aki nem ízlelte volna meg azt az érzést, hogy milyen volt Mikszáthnak lenni. És olvasni is jól lehet. Például ha kötelező, elfeledteti olvasás közben, hogy ő kötelező.

Minden (halott) írónak több utóélete van. (Kivéve azokat, akiknek az utóélete is meghal.) Ezek egymás mellett helyezkednek el és egymás után. Váltakoznak, kombinálódnak. Most például várhatóan sokan emlegetik majd őt, esetleg jövőre is, mert a politikai élet, sőt az *élet* is kissé *hasonlít*. Az előző korszakban Mikszáth teljes egészében *mese* volt, most meg már nem teljes egészében az. Mikszáth aktualitása? Ki hitte volna, hogy lehet még ilyen is? Ugyanakkor meg épp azért, mert ez a fajta újrégi kor úgy ránk telepedett, sokan (főleg a számítógép mámorba előremcnekülő fiatalok) messzebb vannak, mint valaha. Ez is egy párhuzamos utóélet. Egy a sok közül, mely nem tiszteli az évfordulót se.

Mikszáth egy nagy reményű, nagy tehetségű magyar író volt, aki beváltotta a tehetségéhez fűzött reményeket, közben elveszített valamilyen más reményeket. A fanyar, ironikus, kiábrándultságnak van egy speciális (írott) formája, ezt hagyta ránk.

Miközben a mesélési kedvéből soha nem ábrándult ki. Ő egy olyan író, aki minél szörnyűbben érezte magát, annál fergetegesebb mesélővé vált. Szinte versengett magával. (Meg Jókaival.) Nála a boldogok se boldogok (miként később Krúdynál se, csak másként nem), csak az olvasó az, míg olvas. Nevetgélve, nagy élvezettel elhisszük neki, hogy az életben igazából semmi ok a nevetésre, hacsak nem az, hogy nincs ok, nevetni meg kell. Legalább is szükséges. Mesélni meg pláne kell, mese nélkül még a boldogtalanság se igazi. Benne a *nagyság százada* hullott szét. Nem úgy, mint más írónál. Másként ugyanúgy. A *mikszáthi* az valami nagyon személyes, nem is annyira szokásos a maga idejében. Annyira nem, hogy nincs is több Mikszáthunk, ezért aztán megbecsüljük, kényeztetjük az iskolákban. Nem cserélnénk el senkiért. Az ő szövegeit nem érdemes vetélkedőkben használni, mert egy mondatból ki lehet találni, hogy ez csak ő lehet.

Bennem mint volt diákban, művelt magyarban ott szunnyadnak természetesen az egész meséi, de mint író, a mondatait hordom magamban, főleg öntudatlanul, de hordom. A hangulatát, *valamijét*. A mesélési kedvét próbálom nem utolérni, mert az utolérhetetlen. Valószínűleg szoktam érezni, hogy mit nem értem utol. Ettől nem keseredem el, ez csak úgy *van*. Bennem. Amikor van. Észrevétlenül. Többnyire még én se veszem észre. Ilyen a kultúra, ilyen anyag. Lehet benne mindenfélét megállapítani és nem megállapítani. Úszkálni, fulladni. Ki lehet feküdni fáradtan a tetejére, visz az ár.

Lehet halottakról élőként beszélni.

Sőt, *véleményt* mondani, abban a hitben, hogy a halott író nem szól vissza a születése után százötven évvel. Pedig visszaszól. A könyveivel fölfegyverkezve visszacsap, mint Zrínyi az *Új Zrínyiászbán*.

Csak ő a szivarjával hadonászik, harag nélkül. Megbocsátóan, méltósággal. Tulajdonképpen alig néz, a mindenkori pénzügyminiszter jobban érdekli.

Gyakorló tanár koromban egyszer a diákoknak azt magyaráztam, hogy ki mindenki írt Mikszáthtal nagyjából egy időbe (Dosztojevszkij, Tolsztoj, Flaubert). Óra végén az egyik lány odajött hozzám, és megkérdezte, hogy akkor most tulajdonképpen Mikszáth nem is nagy író? És ha nem, akkor ki volt a nagy magyar író?

Ilyen utóéletek is vannak. Majd elmúlnak, kezdődhetnek másmilyenek.

Lehet-e *nagy* egy magyar író, ha nincs nagy magyar olvasó? Most éppen ez a hülyeség jutott az eszembe, bár magunk közt szólva, tekinthető némileg aktuálisnak a kérdés. Őszintén szólva engem kicsit nyomaszt olykor-olykor valami, ami szintén Mikszáth. Is. Lehet a sikeresség sikertelen? Mivé válhat nagy energia, hatalmas alkotó erő és szorgalom (egy ember szerencsésen alkalmazkodó természetével együttműködve) *valamilyen* kor édeskésen kesergő, kesernyésen lelkendező mindennapjaiban?

Amit a kiegészítés kori Magyarország átélt, azt nem élte át. Csak később. Későbbi szemmel nézve ez egy korai kor volt. Úgy korai, hogy egyúttal érett, túlérlett. Koravén. Az okos írók pedig okosak voltak, sőt bölcsék, és meséltek. A nagy mesemondó arcán aztán egyszer huncut mosoly jelent. Máskor meg hosszasan maga elé nézett, két régeny írása között. Utóbb az ilyesmit hívják *kulturális és nyelvi bezártság*nak.

Lehet, hogy nem éppen ezt, de most már mindegy.

Mivé válhat, mívé válhat? Például Mikszáth Kálmánná, ez nem olyan rossz. Ráadásul tényleg jó.

Most aztán találja ki a kedves olvasó (akiről mostanában az a hír terjed, hogy nincs is, mert még nem elég kedves a mese), hogy a *második magyar eredeti tökefölhalmozás* idején mit akarok én ezzel mondani.

Először is éljenek (féljenek) a Nagy Magyar Olvasók! Ha majd fölállnak nagyság szerint, csatasorban.

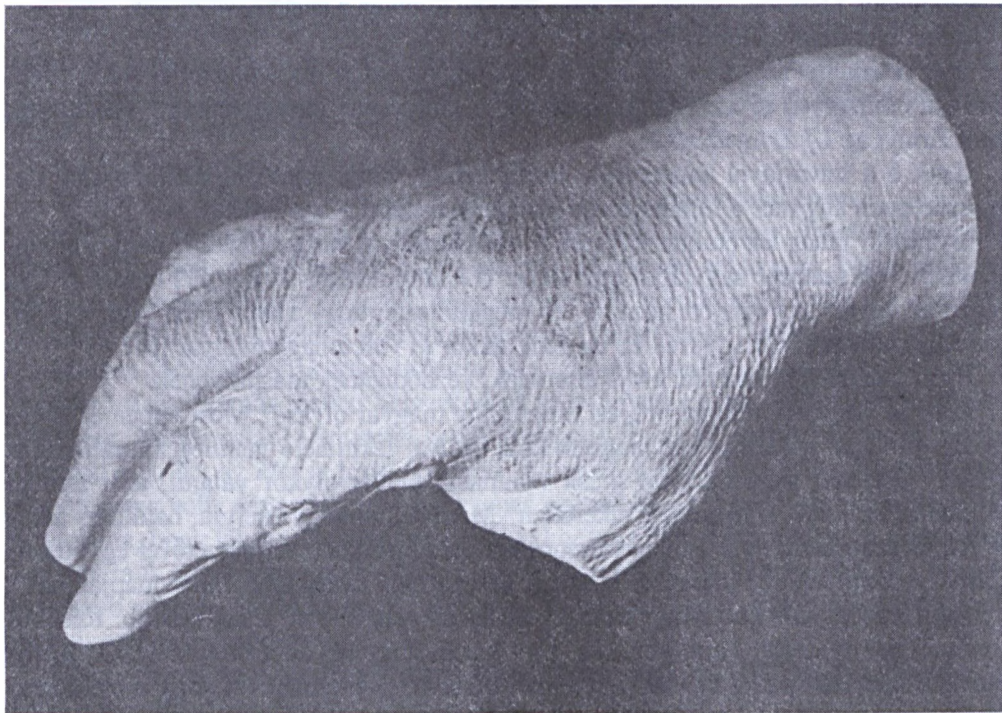
Másodszor: éljenek a nagy teret kiszorító kis írók, akik talán kis térbe beszorított nagy írók!

Legyen elég erejük elviselni az összes utóéletüket!

Például azt, hogy mit tartok én felőlük.

Éppen én.

Az én évezredecem végén.



Gipszöntvény Mikszáth Kálmán jobb kezéről